

VÄRLDSARVET FALUN

VÄRLDSARVSPLAN 2021-2026

INNEHÅLLSFÖRTECKNING

Förord av landshövdingen	3.
Introduktion	5.
Om Världsarvet Falun	6.
Teman och fokusområden	10.
Organisering och finansiering	11.
Förvaltning och utveckling av världsarvets unika miljöer	13.
Delaktighet och samverkan med lokalsamhället	17.
Kommunicera världsarvet	22.
Världsarvet som motor i lokal och regional besöksnäring utveckling	24.
Karta över Världsarvet Falun	29.
Referensmaterial	30.

VÄRLDSARVSKANSLIET

Tfn 023-821 62
info@varldsarvetfalun.se
www.varldsarvetfalun.se

Falu kommun, kommunikationskontoret, februari 2022

Foto: Ulf Palm, Ida Hansson, Lars Dahlström, Jeanette Hägglund/Falu Gruva, Anna Holm/Visit Dalarna, Trons, Per Eriksson/Scandinav Bildbyrå, Mikael Svensson/Scandinav Bildbyrå

Tryck: Printeliten

FÖRORD

Det finns ett antal platser och miljöer i världen som är så viktiga och speciella att de ska bevaras för all framtid. Falun med sin gruvindustri, hade under flera århundraden ett starkt inflytande på den tekniska, sociala och politiska utvecklingen i Sverige och Europa och utsågs därför av Unesco till världsarv år 2001. Detta är den finaste utmärkelse en plats kan få och som inbegriper ett mycket stort ansvar.

Världsarvsplanen 2021-2026 är ett viktigt verktyg och styrdokument i arbetet med att bevara, använda och utveckla världsarvet. Utifrån världsarvskonventionens krav och riktlinjer har vi alla ett förtroende att förvalta och vi är många intressenter, parter och organisationer som tillsammans bidrar till att Världsarvet Falun utvecklas hållbart och långsiktigt. En viktig fråga som har genomsyrat arbetet med världsarvsplanen är behovet av samarbete och samsyn. Genom att förtydliga roller och ansvarsområden finns bättre förutsättningar för samverkan och konsensus kring olika utmaningar. En annan återkommande fråga handlar om behovet av tydlig och konsekvent kommunikation vilket är en förutsättning för att både utveckla interna processer och informera om världsarvets betydelse och storhet.

Startskottet för denna världsarvsplan infaller samtidigt som Falun firar 20 år som världsarv. Jubileumsåret är en viktig utgångspunkt för gemensamma insatser för att uppmärksamma och fira att Falun är med på Unescos världsarvslista.

Genom stärkt samverkan mellan Världsarvsrådet, Världsarvet Faluns parter och andra intressenter lyfter vi både oss själva och den plats vi med stolthet fått förtroendet att förvalta. Vi visar bredden både vad gäller variation av miljöer och att vi är många som samverkar för att fortsätta bevara, använda och utveckla världsarvet.

Falun, 28 juli 2021

Ylva Thörn
Landshövding Dalarnas län
Ordförande Världsarvsrådet

INTRODUKTION

VÄRLDSARVSPLANENS SYFTE

Världsarvsplanen 2021-2026 är en strategiplan för Världsarvet Falun. Världsarvsplanen är ett styrdokument med det övergripande målet att bevara, använda och utveckla världsarvet i linje med Världsarvskonventionens krav och operationella riktlinjer. Planen syftar även till att använda världsarvet som en plattform för hållbar utveckling inom ramen för de globala målen och Agenda 2030. De beslut som fattas på lokal nivå ska utgå från de villkor som utformas nationellt och internationellt.

Planen vänder sig främst till de aktörer som är direkt involverade i att bevara, använda och utveckla världsarvet, det vill säga Världsarvsrådets parter. Världsarvsplanen ska fungera som ett enkelt och tydligt styrdokument, där Världsarvsrådets gemensamma inriktning och mål formuleras. Världsarvsplanen är indelad i teman och fokusområden som redovisar en analys av nuläget samt beskriver önskat läge för de kommande sex åren genom tydliga mål. De åtgärder som formuleras i världsarvsplanen är att betrakta som förslag och exempel för att konkretisera målen.

VÄX kommer att föreslå ettåriga verksamhetsplaner i linje med målen och som bottenar i parternas respektive beslutsprocesser och budget. Världsarvsrådet beslutar om dessa planer.

NATIONELL UTGÅNGSPUNKT I ARBETET MED VÄRLDSARVSPLANEN

År 2019 antogs den nationella strategin för de svenska världsarven. Strategin togs fram av Riksantikvarieämbetet i samverkan med Naturvårdsverket och Svenska Unescorådet. Visionen för det nationella världsarvsarbetet är:

Världsarven visar vägen till en hållbar och fredlig värld

Följande mål har fastställts för världsarvsarbetet nationellt:

- Agenda 2030 genomsyrar allt världsarvsarbete i Sverige
- Arbetet med världsarv i Sverige är förebildligt i fråga om att bevara, använda och utveckla natur- och kulturmiljöer på ett hållbart sätt utifrån Agenda 2030-målen
- Sverige är aktiv i det internationella samarbetet, verkar för att konventionen är ett effektivt och trovärdigt redskap inom Unesco och lyfter världsarvens betydelse för Agenda 2030-målen
- Världsarvsarbetet präglas av samarbete, samverkan, dialog och lokalt medbestämmande

Den nationella världsarvsstrategin innehåller följande utvecklingsområden:

- Att ta tillvara världsarvens potential och bidra till samhällsutvecklingen
- Förbättrad kunskap och kommunikation om världsarvsarbetet
- Förbättrad katastrofberedskap och beredskap för klimatförändringar
- Utvecklat arbete med förvaltningsplaner
- Förbättrade processer kring samråd och underlag vid planerad förändring i och i anslutning till världsarv
- Tydligare organisation i världsarvsarbetet
- Aktivt deltagande i internationella samarbeten

Husbergs pivot

OM VÄRLDSARVET FALUN

Världsarvet Falun bevarar och levandegör en unik del av Sveriges historia. Gruvdriften gjorde en gång i tiden Falu Gruva till den viktigaste industriella arbetsplatsen i Sverige. I gruvan bröts koppar som blev till slottstak, kyrkspiror, mynt, kanoner och husgeråd runt om i Europa. Metallen hade en enorm betydelse för Falun och Sverige, särskilt under stormaktstiden då Falu Gruva dominerade den europeiska kopparknaden.

Under flera århundraden hade Falun ett starkt inflytande på den tekniska, sociala och politiska utvecklingen i såväl Sverige som Europa och Falun blev under 1600-talet en internationell stad som bidrog till formandet av dagens svenska industrisamhälle. Den mer än tusenåriga gruvhanteringen och metallproduktionen var grunden till att gruvan, staden och bergsmansbygden utsågs till världsarv av Unesco 2001 och därför är en angelägenhet för hela mänskligheten.

VÄRLDSARVET FALUNS VISION

Visionen ger en bild av vad vi långsiktigt vill uppnå. Visionen fungerar som en slags ledstjärna och kompass för det vi vill eftersträva i arbetet med Världsarvet Falun.

Världsarvet Falun är ett tydligt, hållbart och levande världsarv som bidrar till Faluns och Dalarnas utveckling

VÄRLDSARVET FALUNS MISSION

Missionen sammanfattar syftet med vårt gemensamma arbete kring Världsarvet Falun. Den är en källa till stolthet som ger mening och sammanhang åt vårt arbete. Missionen beskriver vilken skillnad som uppstår genom att driva en gemensam utveckling utifrån de möjligheter som Världsarvet Falun erbjuder.

Alla tar tillvara och stärker Världsarvet Faluns enastående universella värde.

Övergripande mål

Världsarvsplanen innehåller följande övergripande mål:

- Världsarvet Faluns värde tillvaratas vid utvecklings-, förändrings- och planeringsarbeten i Falun för en positiv samhällsutveckling och ett långsiktigt bevarande
- Världsarvet Falun utgör en resurs och drivkraft för samhällsplanering och besöksnäring i hela regionen
- Världsarvet Falun upplevs som en livskraftig, hållbar och attraktiv plats med starka historiska rötter av boende, entreprenörer och besökare
- Världsarvet Falun utgör en stor resurs för kunskap och bildning inom vitt skilda områden och på olika nivåer
- Världsarvet Falun bidrar till upplevelser, hälsa och välbefinnande, där kultur och idrott möts

VÄRLDSARVETS UNIVERSELLA VÄRDE (OUV)

Världsarvets formella namn är *The mining area of the great copper mountain in Falun*. I texten används fortsättningsvis den svenska beteckningen Världsarvet Falun. Det som gör ett världsarv speciellt och unikt är dess universella värde (Outstanding Universal Value: OUV). Nedanstående kriterier ligger till grund för Unescos utnämning:

Copper mining at Falun was influenced by German technology, but this was to become the major producer of copper in the 17th century and exercised a profound influence on mining technology in all parts of the world for two centuries.

The entire Falun landscape is dominated by the remains of copper mining and production, which began as early as the 9th century and came to an end in the closing years of the 20th century.

The successive stages in the economic and social evolution of the copper industry in the Falun region, from a form of "cottage industry" to full industrial production, can be seen in the abundant industrial, urban, and domestic remains characteristic of this industry that still survive.

Kopparbrytningen i Falun hämtade influenser från tysk teknik. Industrin i Falun blev den största producenten av koppar på 1600-talet och fick genomgripande inflytande på gruvtekniken över hela världen under två århundraden.

Hela Faluns landskap domineras av lämningarna från brytningen och produktionen av koppar som började så tidigt som på 800-talet och upphörde under 1900-talets sista år.

De efterföljande utvecklingsskedena i den ekonomiska och sociala utvecklingen av kopparindustrin i Faluregionen, från en form av "småindustri" till fullskalig industriell produktion, kan ses i de många industriella, urbana och provinsiala kvarlämningarna, karakteristiska för denna industri som alltjämt överlever.

Stabergs bergsmansgård

ORGANISERING

För att bevara, använda och utveckla de mest värdefulla kultur- och naturmiljöerna i världen antog Unesco 1972 Världsarvskonventionen som alla medlemsstater måste följa. I Sverige är det Naturvårdsverket och Riksantikvarieämbetet som, på uppdrag av regeringen, lämnar förslag till Unesco på platser och miljöer som kan vara aktuella för världsarvslistan. Yttersta ansvaret för världsarvens vård och bevarande har svenska staten. I hela världen finns det drygt 1000 världsarv varav 15 finns i Sverige.

I Sverige finns föreningen Världsarv i Sverige, ViS, som är ett nätverk vars syfte är att samordna och ta tillvara erfarenheter kring världsarvsförvaltningen.

Världsarvsrådet i Falun består av en rad parter med olika uppdrag, resurser och kompetenser, som koordinerar frågor gällande bevarande, skydd, kulturmiljöarbete, information om och utveckling av Världsarvet Falun. Arbetet sker i samförstånd mellan parterna och utgår från Världsarvskonventionen. Formerna för detta arbete finns i Världsarvsrådets stadgar.

Världsarvsrådet har ett strategiskt, långsiktigt perspektiv med ansvar för att skapa förutsättningar för och säker-

ställa en hållbar förvaltning och utveckling av Världsarvet Falun. Länsstyrelsen Dalarna, Falu kommun, Dalarnas museum och Stiftelsen Stora Kopparberget är huvudmän i Världsarvsrådet, med Region Dalarna, Visit Dalarna, Högskolan Dalarna och Världsarvet Faluns vänförening som adjungerade parter. Det finns ett Världsarvskansli med en samordnare anställd av Falu kommun.

Världsarvsrådet har en exekutiv grupp, kallad VÄX, knuten till sig som består av representanter för Länsstyrelsen Dalarna, Falu kommun, Stiftelsen Stora Kopparberget, Dalarnas museum och Visit Dalarna. VÄX uppdrag är att ta ansvar för och omsätta Världsarvsrådets strategiska beslut i planering och handling samt leda verkställandet av denna Världsarvsplan 2021-2026. I det operativa arbetet skapas arbetsgrupper vid behov, vilka ansvarar för att driva specifika frågor på uppdrag av VÄX-gruppen.

Finansiering och rollfördelning i realiseringen av prioriterade åtgärder tas fram i de årliga verksamhetsplaner som arbetas fram och beslutas enligt ovan.

PARTERNAS RESPEKTIVE ROLLER OCH ANSVAR I VÄRLDSARVSARBETET

Arbetet med världsarvet bygger på att respektive part var för sig arbetar aktivt med sina roller, åtaganden och ansvar inom ramen för deras löpande arbete. För att säkerställa god förvaltning och utveckling av de svenska världsarven har den nationella världsarvsstrategin identifierat de olika parternas roller och ansvar:

Länsstyrelsen i Dalarnas län har ansvar för det statliga natur- och kulturmiljöarbetet som även omfattar världsarvet. Länsstyrelsen ska utifrån rådande lagstiftning säkerställa världsarvets bevarande, ge rådgivning, ingå i samråd, utöva tillsyn och bedriva uppsikt. Det är länsstyrelsens ansvar att tillse att det finns ett världsarvsråd, en världsarvs-samordnare samt en världsarvsplan som alla parter har att förhålla sig till.

Falu kommun ansvarar för att det lokala samhällets utveckling sker på ett hållbart sätt i enlighet med gällande lagstiftning, vilket även innefattar världsarvet. När det kommer till plan- och byggfrågor och skydd av kulturmiljöer genom de översikts- och detaljplaner och eventuella utvecklings- och bevarandeplaner som kommunen ansvarar för: i dessa planer ska det gå att bedöma vad som går och inte går att göra i eller i anslutning till ett världsarv. Kommunen kan behöva hantera världsarvsfrågorna mer strategiskt och övergripande än begränsat till olika förvaltningar.

Stiftelsen Stora Kopparberget som arbetar med besökare som målgrupp i sin verksamhet, är viktiga ambassadörer för världsarvet och bidrar till en hållbar användning och utveckling. Stiftelsen Stora Kopparberget äger Falu Gruva som är ett av Dalarnas viktigaste besöksmål och navet i hela det område som ingår i Världsarvet Falun.

Dalarnas museum bidrar med kunskapsutveckling, förmedling, besöksmålsutveckling och dokumentation. Länsmuseumet har kompetens att sätta in världsarvsmiljöerna i ett bredare historiskt sammanhang och skapa förståelse hos allmänheten för världsarvens kulturhistoriska innehåll.

Region Dalarna ansvarar för tillväxtfrågor, besöksmålsutveckling och bör verka för att världsarvet blir en integrerad del i det regionala kultur- och utvecklingsarbetet. Regionerna bör ta en större roll i världsarvsarbetet i fråga om världsarvens användande, utvecklande och bidrag till samhällsutvecklingen och Agenda 2030-målen.

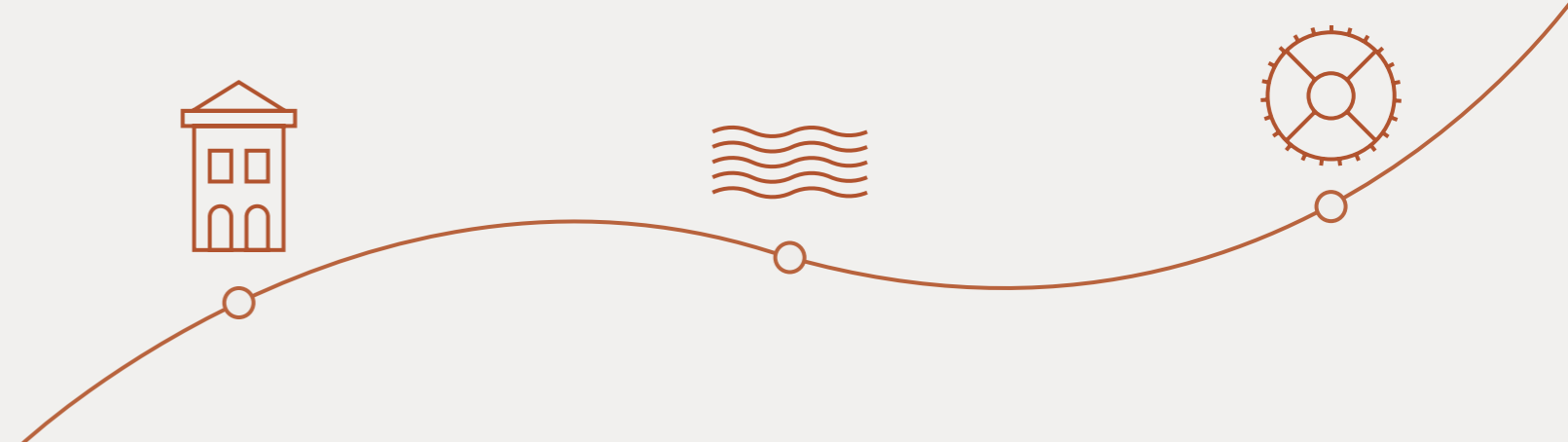
Visit Dalarna bör i sin kommunikation till besökare verka för att arbeta hållbart och långsiktigt med världsarvet som besöksmål. Unesco har tagit fram särskilda riktlinjer om hållbar turism vilka bör vara vägledande för besöksnäringens verksamheten i anslutning till världsarvet.

Högskolan Dalarna bör verka för att få till stånd god samverkan mellan forskning, utbildning och praktik. Högskolans kompetens är nödvändig för att stärka kunskapen om identifiering och förvaltning av världsarvet.

Världsarvet Faluns vänförening är en viktig kanal för kontakter med och kommunikation till exempelvis lokalbefolkning och besökare. Föreningens roll och nätverk är nödvändig i arbetet med hållbar utveckling av det lokala världsarvet.

Samordnarens främsta roll är att samordna världsarvsarbetet på regional och lokal nivå. Rollen är strategisk och innefattar att ha helhetsperspektiv på all typ av arbete som krävs för att bevara, använda och utveckla världsarvet och arbeta utifrån Agenda 2030-målen. Samordnaren har ett övergripande ansvar att se till att organiseringen i sin helhet fungerar på lokal och regional nivå.

Site manager. Uppdraget liknar till stora delar samordnarens, med den skillnaden att ett visst formellt ansvar ingår så som uppsikt och rapportering.

TEMAN OCH FOKUSOMRÅDEN

I Världsarvsplanen finns fem olika teman med tillhörande fokusområden och underrubriker:

1

Organisering och finansiering

- Ansvar, roller, samordning och samverkan
- Långsiktig finansiering

2

Förvaltning och utveckling av världsarvets unika miljöer

- Vård och bevarande
- Riskhantering och beredskap
- Livskraftig, hållbar innerstad

3

Delaktighet och samverkan med lokalsamhället

- Lokalt engagemang
- Kunskapsutveckling
- Världsarvet i skolan

4

Kommunicera världsarvet

- Organisering, samordning och strategisk grund

5

Världsarvet Falun som motor i lokal och regional besöksnäring utveckling

- Samordning för att engagera besöksnäringen
- Tillgänglighet till och inom världsarvet
- Skapa mervärden, erbjudanden och attraktiva upplevelser
- Mäta och följa upp att utvecklingen blir hållbar

Varje tema är nedbrutet i ett antal fokusområden som lägger grunden för vad som ska prioriteras under planens 6-årsperiod. Till varje tema är ett eller flera globala mål kopplade. I Världsarvsrådets åttåriga verksamhetsplan förtydligas vem som är ansvarig för att driva respektive åtgärd, hur detta skall finansieras och med vilken tidsplan.

De teman och fokusområden som denna världsarvsplan bygger på har sin utgångspunkt i dels den tidigare förvaltningsplanen (2014-2019), dels de riktlinjer som förespråkas i den nationella världsarvsstrategin för att bevara, använda och utveckla världsarvet.

Under åren 2019-2021 genomfördes projektet Stärka världsarv med Världsarvet Falun som pilot. Projektet initierades av Tillväxtverket och Riksantikvarieämbetet med Region Dalarna som projektägare och Visit Dalarna som projektutförare. Syftet med projektet var att testa och anpassa FN-organet Unescos metod *World Heritage Sustainable Tourism Toolkit* för att stärka en hållbar turismutveckling i svenska världsarv och kulturmiljöer. Metoden omfattar 10 guider. Många av de behov och möjligheter som har identifierats i projektet återfinns i världsarvsplanen som teman, fokusområden, mål och förslag på åtgärder.

1

ORGANISERING OCH FINANSIERING

Inom ramen för detta tema är följande fokusområden identifierade:

- Ansvar, roller, samordning och samverkan
- Långsiktig finansiering

Arbetet med Världsarvet Falun förutsätter ett nära samarbete mellan centrala parter och en bred samverkan med en mängd olika aktörer. Av det följer att organiseringen måste vara kommunikativ och tydlig, men också inkluderande och flexibel. Genom det arbetssättet bidrar vi till Agenda 2030 och det globala målet nr 16 *Fredliga och inkluderande samhällen* och då i synnerhet delmål 16:6 *Bygg effektiva, tillförlitliga och transparenta institutioner*, 16:7 *Säkerställ ett lyhört, inkluderande och representativt beslutsfattande* samt 16:10 *Säkerställa allmän tillgång till information och skydda de grundläggande friheterna* samt nr 17 *Genomförande och globalt partnerskap* med delmålet 17:17 *Uppmuntra effektiva partnerskap*.

ANSVAR, ROLLER, SAMORDNING OCH SAMVERKAN

Analys av nuläget

Den nationella världsarvsstrategin beskriver tydligt vilken roll och vilket ansvar som förväntas av varje part som är involverad i förvaltning och utveckling av de svenska världsarven, samt vikten av samverkan mellan de olika parterna. I Världsarvet Falun har Världsarvsrådet tydliga stadgar med ansvars- och rollfördelning. Ändå kan vi konstatera att det råder brist på samordning och aktivt arbete i samverkan kring Världsarvet Falun. Inom Falu kommun råder osäkerhet om hur ansvarsfördelningen ser ut inom den kommunala organisationen och det råder brist på samverkan och samsyn mellan enheter, förvaltningar och nämnder.

Parterna i Världsarvsrådet har gemensamt sett över och kommit fram till att testa en vidareutvecklad organisering och struktur för Världsarvsrådet som bättre svarar mot de stadgar som tidigare antagits. Rådet som möts cirka tre gånger per år ska bestå, men medlemmar med beslutsmandat för operativa verksamheter i sina respektive organisationer bildar en exekutiv grupp, kallad VÄX, som ska ansvara för det löpande arbetet. Det är beskrivningen av detta som ligger under "organisering" tidigare i denna plan.

I samband med denna översyn initierades också dialog inom respektive part om organisationernas roll och ansvar

i världsarvsarbetet. Detta har bidragit till att världsarvet har kommit upp på agendan i nya sammanhang. Dessa processer kommer att kräva både ledarskap och uppföljning för att säkerställa att de resulterar i tydlighet avseende de olika parternas bidrag i det fortsatta arbetet. Det kräver också att parterna tillsätter de resurser och kompetenser som kommer att krävas i arbetet. Det behövs en delvis synkroniserad planerings- och budgetprocess mellan parterna för att ettårsplanerna ska få det genomslag som önskas.

Mål

- En effektiv organisering för realiseringen av världsarvsplanen är framtagen och fungerar
- Alla berörda parter tar sitt ansvar för de gemensamma behoven och möjligheterna som prioriterats i världsarvsplanen och tillhörande årliga verksamhetsplaner
- De personella och finansiella resurserna som arbetar med realiseringen av världsarvsplanen matchar parternas förväntningar
- Det finns en fördjupad kunskap om Agenda 2030 och hur de globala målen genomsyrar världsarvsarbetet

Förslag på åtgärder

- Vi ska utvärdera det "test" på organisering i Världsarvsrådet som initierades hösten 2020 och realiserades våren 2021
- Respektive part inom Världsarvsrådet arbetar vidare för att identifiera och realisera rätt organisering framåt
- Om behov finns ska vi se över och vidareutveckla världsarvsrådets stadgar
- Världsarvsplanen omsätts i årliga verksamhetsplaner av VÄX, och beslutas av världsarvsrådet
- Verksamhetsplanen implementeras löpande till berörda parter
- Vi bör utveckla en planeringsprocess som inkluderar och synkroniserar parternas egna verksamhetsplaner
- Vi bör utveckla hur världsarvsarbetet ska förankras och bidra till Agenda 2030
- Vi ska genomföra periodisk återrapportering (Periodic Reporting) samt i samband med den utveckla en systematik och ett program för det

LÅNGSIKTIG FINANSIERING

Analys av nuläge

Styrkan i Världsarvsrådet är att det består av ett antal parter, vilkas bredd och kompetens tillsammans möjliggör Världsarvets vård, bevarande och utveckling. Det finns dock ingen gemensam budget för Världsarvsrådet och en osäker långsiktig finansiering. Varje part i Världsarvsrådet har

sin egen budget som styrs av respektive organisation och uppdrag. Vissa projekt har genomförts av flera parter som gemensamt har planerat och genomfört ett antal projekt som krävt en större och gemensam finansiering.

I de ettåriga verksamhetsplaner som är kopplade till denna världsarvsplan, är det viktigt att prioritera vilka åtgärder som ska utföras, vem eller vilka som är ansvariga för att åtgärden genomförs samt att upprätta en tydlig budget. För det krävs en delvis synkroniserad planerings- och budgetprocess mellan parterna. Det finns också behov av större samfinansiering för att klara utvecklingsprojekt och den långsiktiga förvaltningen.

Det finns ett världsarvskansli med en samordnare anställd och finansierad av Falu kommun. Världsarvskansliet medfinansieras årligen av Länsstyrelsen Dalarna, Dalarnas museum och Stiftelsen Stora Kopparberget.

Riksantikvarieämbetet ger ett finansiellt stöd till världsarvssamordning för åren 2021-2023 med 300.000 kr per år. Bidraget ska användas till världsarvssamordning och funktioner kopplade till världsarvssamordnarens roll i enlighet med den nationella världsarvsstrategin. Det blir en värdefull förstärkning av samordningen, men lämnar frågetecken för det långsiktiga arbetet.

Mål

- En stabil, ekonomisk grund för arbetet med världsarvets miljöer
- En stärkt ägarstruktur för föreningsdrivna besöksmål som ger en långsiktighet i verksamheten
- Finansieringen och budgeteringen av insatser inom världsarvssamarbetet bör synkroniseras med parternas respektive budget- och beslutsprocesser
- Nya samfinansieringslösningar som bygger på partnerskap

Förslag på åtgärder

- Besluta om vad kulturmiljöbidrag till världsarvssamordning ska användas till
- Identifiera nya finansieringslösningar som bygger på långsiktigt partnerskap

Trästadens delens Elsborg

2

FÖRVALTNING OCH UTVECKLING AV VÄRLDSARVETS UNIKA MILJÖER

Inom ramen för detta tema är följande fokusområden identifierade:

- Vård och bevarande
- Riskhantering och beredskap
- Livskraftig, hållbar innerstad

Arbetet med att skydda och bevara Världsarvet Faluns särskilda värde och att se detta som en viktig utgångspunkt i samhällsplanering, entreprenörskap, olika byggnationer och evenemang, bidrar i hög grad till en socialt hållbar samhällsutveckling. Det är en utgångspunkt för framtiden som hämtar sin kraft ur historiska förhållanden med unika och karaktäristiska värden för platsen och människorna. Det arbetet är ett viktigt bidrag till det globala målet nr 11 *Hållbara städer och samhällen* och då i synnerhet till delmål 11.3 *Inkluderande och hållbar urbanisering*, 11.4 *Skydda världens kulturarv- och naturarv*, 11.5 *Mildra de negativa effekterna av naturkatastrofer*, 11.A *Främja nationell och regional utvecklingsplanering*. Det bidrar även till mål nr 12 *Hållbar konsumtion och produktion* och då delmål 12.4 *Ansvarsfull hantering av kemikalier och avfall*.

VÅRD OCH BEVARANDE

Analys av nuläget

Skyddet och bevarandet av Sveriges världsarv är grunden för vårt åtagande i Världsarvskonventionen. Lagstiftningen genom kulturmiljölagen, miljöbalken samt plan- och bygglagen ger ett grundläggande skydd och statliga bidrag ett visst stöd, men det huvudsakliga arbetet och finansieringen står fastighetsägare, företagare, föreningar, kommunala förvaltningar och allmänheten för. För att verkligen lyckas med ett långsiktigt och hållbart bevarande måste det finnas en mycket bred förankring och samsyn kring vikten av ett bevarande och den färdriktning vi ska ta. Det krävs inte bara kunskaper om varför utan också hur man ska agera. Goda kommunikationer mellan myndigheter och olika aktörer är således av mycket stor vikt för ett långsiktigt bevarande. Sammansättningen av Världsarvsrådets parter har mycket goda förutsättningar att driva detta arbete, men det krävs som sagt en samsyn och en långsiktig plan för detta.

Arbetet för världsarvet är en oskiljaktig del av kommunens planering och utan stöd i kommunala planer

och program är världsarvet inte långsiktigt bärkraftigt. Det bör därför vara en av Världsarvsrådets prioriterade frågor att få till stånd en omstart i planeringen för kulturmiljön. Det krävs ett mer aktivt förhållningssätt till världsarvet i den fysiska planeringen och att kommunen och länsstyrelsen i samverkan väljer de mest lämpliga formerna för att reglera och stärka de intressen världsarvet och riksintresset är uttryck för. Med tydliga planer och program uttrycker kommunen en inriktning för både bevarande- som utvecklingsfrågor. Det ökar legitimiteten och skapar en tydlighet för såväl entreprenörer som exploatörer m.fl. om världsarvets värde och potential.

Mål

- Skador på världsarvet undviks genom att all förvaltning, planering och verksamhet är förebyggande och proaktiv med utgångspunkt från världsarvets enastående universella värde (Outstanding Universal Value)
- Det finns en gemensam målbild för hur världsarvets kulturmiljöer ska skyddas och vårdas
- Mervärdet av skyddade och välbevarade miljöer är väl förankrat
- Ägare, boende, tjänstemän och politiker inom världsarvsområdena har god kännedom om hur kulturhistoriska värden ska tas tillvara och de ges möjlighet till kvalificerad rådgivning om hur och på vilket sätt kulturhistoriska värden tas tillvara

Förslag till åtgärder

- Vi bör säkerställa en god och kontinuerlig dialog, exempelvis en samrådsgrupp, mellan kommunen och världsarvets parter om världsarvets värde gällande fysisk planering och byggnation inom världsarvet (Falu kommun, Länsstyrelsen Dalarna)
- Vi bör ge kommunens politiker, plan- och bygghandläggare utbildning och vägledning i PBL och kulturvärden, kulturmiljölagen och världsarvets OUV (Falu kommun, Länsstyrelsen Dalarna)
- Vi bör göra en översyn av världsarvsrådets Riksintressen för kulturmiljövård och förtydligande av motiv och värdebeskrivningar bör göras (Länsstyrelsen Dalarna)
- Vi bör genomföra informationsinsatser för att öka kunskapen om god förvaltning samt vård och underhåll av byggnader och landskap för fastighetsägare och förvaltare (Falu kommun, Länsstyrelsen Dalarna, Dalarnas museum)

- Vi bör göra en pilotstudie över hur ett bebyggelseområde utvecklas/förändrats sedan Falun blev världsarv 2001 (Falun kommun)
- Vi bör genomföra en analys av det stora antalet gällande detaljplaner som berör världsarvet och som upprättats för att se vad dessa kan få för konsekvenser för riksintressena och världsarvets värde (Länsstyrelsen Dalarna, Falun kommun)
- Vi bör säkerställa skyddet för särskilt utpekade kulturmiljöer t.ex. Svedens gård, Vattnets väg till gruvan, Harmsarvet (Falun kommun, Länsstyrelsen Dalarna)
- Vi bör upprätta en plan för hur kulturmiljöer ska skyddas, med särskilt fokus på ej detaljplanlagda områden (Falun kommun)
- Vi bör utarbeta tydliga målbilder kring skydd och bevarande av världsarvets miljöer för berörda kommunala förvaltningar samt de kommunala bolagen (Falun kommun)
- Vi bör revidera delar av kommunens kunskapsunderlag om kulturmiljöer (Falun kommun)
- Vi bör påbörja arbetet med att utarbeta ett program för vård och underhåll av byggnadsminnen samt ett urval av för världsarvet väsentliga objekt och landskapsrum (Länsstyrelsen Dalarna, Falun kommun, Stiftelsen Stora Kopparberget)
- Vi bör ta fram en plan för hur sly och igenväxning ska bekämpas (Falun kommun, Länsstyrelsen Dalarna, Stiftelsen Stora Kopparberget)
- Vi bör utreda förutsättningarna och formerna för en Slaggpark (Länsstyrelsen Dalarna, Falun kommun)
- Vi bör skapa bevarande- och rekreationsstråk som binder ihop exempelvis Stora Torget-Elsborg-Falun Gruva-Krondiket-Dikarbacken-Harmsarvet-Vilaudden-Vattnets väg till gruvan (Falun kommun, Länsstyrelsen Dalarna, Stiftelsen Stora Kopparberget)
- Vi bör om möjligt använda modern skanningsteknik för dokumentation och bevakning av världsarvets status (Länsstyrelsen Dalarna, Stiftelsen Stora Kopparberget)

RISKHANTERING OCH BEREDSKAP

Analysera nuläget

Riskhantering med en beredskap inför olika typer av skador är mycket angeläget då mycket stora värden står på spel, vilket i sitt värsta scenario kan äventyra världsarvet. Genom världsarvskonventionen har vi förbundit oss att så långt det är möjligt säkra skyddet för vårt kulturarv.

Tyvärr finns det idag stora brister i Världsarvet Faluns riskhantering och beredskap. Det saknas en mer systematisk genomgång och analys av hoten och riskerna mot världsarvets värde. Vi saknar därför en helhetsbild. Med det följer att vi heller inte kan värdera riskerna och vidta större överlagda åtgärder. Den pågående klimatförändringen sätter ytterligare fokus på detta område, där torka, skyfall

och ökad medeltemperatur ökar riskerna för framförallt brand och översvämningar. Begränsade insatser har gjorts för att förebygga brand- och översvämningrisker, bland annat i trädstadsdelarna och översvämningdirektivet har pekat på angelägna åtgärder i stadsrummet längs med Faluån.

Pandemiosommaren 2020 med den så kallade hemestern har aktualiserat slitaget på historiska anläggningar och miljöer. Ett större besöksantal kan bli en utmaning för det långsiktiga bevarandet. Här krävs strategier för hur besökare ska slussas och hur miljöer ska förvaltas.

Genom en kontinuerlig riskanalys, ett bra förebyggande arbete och en god beredskap motverkas eller begränsas negativ påverkan och skada på världsarvet.

Mål

- Risken för uppkomst och spridning av brand i och vid Falun Gruva, Falun stad och bergsmansgårdar har identifierats och det förebyggande arbetet initieras
- Risken för översvämningar i och vid Falun Gruva, Falun stad och bergsmansgårdar har identifierats och det förebyggande arbetet initieras
- Det finns en beredskap för hur bränder, översvämningar och andra katastrofer ska motverkas och lindras
- Det finns en beredskap för skydd av arkiv och samlingar vid bränder och översvämningar
- Det finns en beredskap för att motverka och åtgärda slitage, skadegörelse och stöld på besöksmål

Förslag på åtgärder

- Vi bör genomföra en riskanalys av hela världsarvet avseende brand, översvämningar, slitage, stöld och skadegörelse (Falun kommun, Länsstyrelsen Dalarna, Stiftelsen Stora Kopparberget)
- Vi bör utveckla brandskydd anpassade till världsarvets många värdefulla miljöer i samarbete med Räddningstjänst Dala Mitt (Falun kommun, Länsstyrelsen Dalarna)
- Vi bör utarbeta en plan för hur bränder och översvämningar ska hanteras i samarbete med Räddningstjänst Dala Mitt (Falun kommun, Länsstyrelsen Dalarna)
- Vi bör utarbeta en plan för skydd och evakuering av arkiv och samlingar vid bränder och översvämningar (Dalarnas museum, Stiftelsen Stora Kopparberget, Falun kommun)
- Vi bör genomföra informationsinsatser för fastighetsägare, förvaltare med flera (Falun kommun)
- Vi bör genomföra regelbunden tillsyn av världsarvets värde (Länsstyrelsen Dalarna)
- Vi bör utveckla åtgärdsprogram på större besöksmål för att motverka slitage, stöld och skadegörelse (Falun kommun, Länsstyrelsen Dalarna, Stiftelsen Stora Kopparberget)

LIVSKRAFTIG, HÅLLBAR INNERSTAD

Analys av nuläget

Stadsområdet gränsar i väster till det mycket karaktäristiska historiska industrilandskapet med sina byggnader och vidsträckta ockragula och bruna varp. Det ger en tydlighet och påtaglig kontrastverkan mellan stad och gruva. Från industrilandskapet, liksom från Lugnetområdet i öster avtecknar sig också staden och dess skylines med den historiska stadsplanen.

Stora delar av Faluns innerstad ingår i världsarvet och manifesteras tydligast genom trädstadsdelarna Elsborg, Gamla Herrgården och Östanfors, Stora torget med omkringliggande officiella byggnader, Kopparbergs kyrka, Villastaden samt Å-rummet. Men Världsarvet Falun består inte av "öar", utan hela stadens identitet bär på vårt historiska arv på ett eller annat sätt och omedvetet läser vi ihop dessa. Hela innerstaden präglas idag av arkitektur från olika tider, ideal och epoker, vilket inte är ovanligt för en stad av Faluns storlek som utvecklats och växt under lång tid.

En stad är per definition befolkad och fylld med en mängd funktioner. Falun har en levande stadskärna med ett flertal butiker, många restauranger, intressanta kyrkor, caféer, parker och mötesplatser för boende och besökare. Olika större evenemang genomförs dessutom i centrum. Men den historiska staden och världsarvets värde syns

sällan eller aldrig bland detta utbud och denna karaktäristiska och profilskapande potential utnyttjas inte idag.

Kunskapen om Världsarvet Falun - dess värde, potential och geografi - är begränsad. Kommunen har ingen uttalad viljeinriktning om vad man vill med de olika historiska delarna av innerstaden, eller hur entreprenörer och byggherrar ska förhålla sig till värdet och vilka möjligheter det ger. Det är inte tydligt nog vad världsarvsutnämningen egentligen innebär och hur världsarvet bör förvaltas, bevaras, brukas och utvecklas. Denna oklarhet kan leda till att världsarvets värde minskar och framförallt att utvecklingspotentialen går förlorad. Vi behöver därför förtydliga och förbättra kunskapen om världsarvets värde och hur det uttrycks i staden gällande framförallt stadsplan, arkitektur, estetik, materialval och färger.

Besökare är en av de målgrupper som Falun vänder sig till i sin besöksnäringstrategi och som attraheras av det lokala, genuina och autentiska och där städer med historisk prägel är ett uppskattat besöksmål. Besökarna avläser hela stadens kvalitet men vad som ingår i världsarvet är inte tydligt nog i Faluns innerstad. Även de som bor kring Falun och som inte lockas till innerstaden bör fångas upp genom att aktivera fler delar av innerstaden och särskilt potentialen kring Stora torget och Å-rummet samt stråket från Stora torget upp till Falun Gruva. Här är helhetsintrycket avgörande, såväl de historiska spåren som hur nybygg-

20-årsjubileum av Världsarvet Falun med invigning av den nya Kårebocken, december 2021

nationer och gator, torg och grönområden gestaltas och samspelar med varandra.

Skyddsbestämmelserna för kulturhistoriskt värdefulla byggnader och kulturmiljöer är starka genom PBL, men får ibland stå tillbaka för andra intressen. Genom en tydlig viljeinriktning med stöd av världsarvets värden och politiken för Gestaltad Livsmiljö kan arbetet få en mer konkret riktning. Det finns områden i innerstaden som kan visa vägen framåt, där man byggt med hantverksmässig skicklighet och med variationer i detaljering, men som samtidigt skapat en helhet. De tre trästadsdelarna inom världsarvet är unika miljöer med stark attraktionskraft för både boende och besökare.

Mål

- Världsarvets värde är en del av helhetssynen på stadens bevarande och utveckling, vilket gynnar en mångfaldig stadskärna med god balans mellan olika funktioner, samhällsgrupper och ekosystem
- Världsarvets värde är en grundläggande utgångspunkt för alla strategiska beslut som rör marknadsföring, förvaltning och utveckling av innerstaden
- Det finns en tydlig bild av vad världsarvets värde står för
- Det är tydligt för entreprenörer och exploatörer vilken hänsyn som måste tas och vilka möjligheter som finns i världsarvet

Föreslag på åtgärder

- Falu kommuns arkitekturstrategi förtydligar vilka värden och kvaliteter som ska uttryckas vid nybyggnationer i och kring världsarvet (Falu kommun)
- Falu kommun upplyser i tidigt skede, inför exploatering och byggplaner, hur man använder arkitekturstrategin och vad den innebär (Falu kommun)
- Vi bör klargöra de visuella sambanden genom landskapsmetoder för identifiering och skydd av vyer och siktlinjer (Falu kommun, Länsstyrelsen Dalarna)
- Vi bör ta fram program för samverkan kring kompetensutveckling om världsarvet, och internutbildningar för personal på Länsstyrelsen Dalarna, Falu kommun, Region Dalarna och Dalarnas museum (berörda parter)
- Vi bör Informera fastighetsmäklare och sammanställa material och berättelser om kulturhistoriskt värdefulla fastigheter i trästadsdelarna, vilket ansvar som följer och vilka möjligheter det ger med att äga ett hus inom världsarvet (Falu kommun)
- Vi bör utveckla tydliga stråk med skylt- och gestaltungsprogram där innerstaden, Å-rummet och Falu Gruva knyts ihop (Falu kommun, Dalarnas museum, Stiftelsen Stora Kopparberget)

3

DELAKTIGHET OCH SAMVERKAN MED LOKALSAMHÄLLET

Inom ramen för detta tema är följande fokusområden identifierade:

- Lokalt engagemang
- Kunskapsutveckling
- Världsarvet i skolan

Intresset, det lokala engagemanget och stoltheten över världsarvets värde och uttryck är en grundförutsättning för att världsarvet ska kunna tas till vara och utvecklas. Det är också ett fundament för social hållbarhet som identitet, sammanhållning och gemenskap. Genom att verka för och delta i detta bidrar vi till det globala målet nr 4 *God utbildning för alla med delmålet 4.A Skapa inkluderande och trygga utbildningsmiljöer*. Vi bidrar också till det globala målet nr 16 *Fredliga och inkluderande samhällen* och delmålet 16.10 *Säkerställ allmän tillgång till information och skydda grundläggande friheter*.

LOKALT ENGAGEMANG

Analys av nuläge

Många falubor är intresserade av och engagerade i frågor som rör Världsarvet Falun. Det värde som ligger bakom världsarvsutnämningen ger fantastiska möjligheter till engagemang och kunskapsutveckling på olika nivåer och inom olika ämnesområden för alla åldrar. Världsarvet är ett stort och varierat geografiskt område vilket innebär att många människor bor, lever, arbetar och verkar i världsarvet. Världsarvet Falun är väl dokumenterat i form av texter, brev, bilder, foton, filmer och andra källor som finns lättillgängliga via Arkivcentrum Dalarna, Falu Stadsbibliotek, Dalarnas museum och Falu Gruva. Förutom arkiven finns hög kompetens och lång erfarenhet hos många medarbetare inom de organisationer och parter som är verksamma i världsarvet. I Falun finns även en mängd föreningar och studieförbund med intresse att engagera sig mer för Världsarvet Faluns utveckling.

Samtidigt finns en uppfattning om att det är svårt att ta till sig den kunskap som finns. Vårt värde, OUV, är ibland otydligt och skapar en osäkerhet. Vem har tolkningsföreträde och vad får man egentligen göra i ett världsarv? Fakta om världsarvet stannar ofta vid geografi, en karta med avgränsade, utpekade områden och en missuppfattning att

det finns en motsättning mellan bevarande och utveckling. Det saknas arenor där intressenter kan mötas och det är otydligt var relevant information finns att få. Mellan centrala Falun och Falu Gruva finns ett mentalt avstånd som förstärks då det finns en avsaknad av tydliga stråk som binder samman dessa viktiga delar.

Det finns en mängd karaktärer, historiska personer, berättelser, symboler och levnadsöden som kan lyftas in i den befintliga kommunikationen för att göra världsarvet mer förståeligt. Entreprenörer och andra verksamma inom näringslivet är en viktig målgrupp, där världsarvet kan nyttjas mer för att marknadsföra produkter, aktiviteter och upplevelser. Goda exempel, tips och idéer inspirerar entreprenörer att känna delaktighet i världsarvet och se det som en resurs. Hur världsarvet gestaltas i stadsrummet har också betydelse för det lokala engagemanget och för förståelsen för Världsarvet Falun som helhet.

Ökad kunskap om världsarvet ger förståelse, delaktighet och stolthet hos faluborna.

Mål

- Faluborna upplever Världsarvet Falun som en naturlig del av sin vardag och är med stolthet ambassadörer för världsarvet
- Fastighetsägare i trästadsdelarna och i bergsmansbygden tar på bästa sätt hand om och värddar sin bostad
- Entreprenörer, restauratörer och andra verksamma inom näringslivet, nyttjar världsarvets värden i marknadsföring av produkter, aktiviteter och upplevelser
- Nyanlända och nya svenskar tar gärna del av upplevelser inom världsarvet för att lära sig mer om Faluns och Sveriges historia

Förslag åtgärder

- Kurser och föreläsningar i byggnadsvård erbjuds fastighetsägare i trästadsdelarna och i bergsmansbygden (Falu kommun, Länsstyrelsen Dalarna, Dalarnas museum)
- Vänföreningen och studieförbunden samverkar tillsammans och med andra parter och erbjuder kurser i olika ämnen på olika platser i världsarvet (Vänföreningen i samverkan med flera parter)
- Informationsmaterial om Världsarvet Falun erbjuds kurser inom SFI (Världsarvskansliet)
- Representanter för Världsarvet Falun bjuds in till träffar som Centrala Stadsrum ordnar till sina medlemmar: krögarträffar och fastighetsägarträffar (Centrala

- Stadsrum, Falu kommun)
- Vi bör engagera bostadsrättsföreningar att ta fram information och berättelser om husens historia (Falu kommun, Dalarnas museum)
- Vi bör inspirera äldreomsorgen att nyttja miljöer och platser i världsarvet till sina brukare, exempelvis Ernst Rolfgården, Linnés bröllopsstuga och Thunströms köpmansgård (Falu kommun)
- Skateparken bör gestaltas med en tydligare koppling till världsarvet (Falu kommun)
- Vi bör utveckla nya sätt att kommunicera om världsarvet för att attrahera nya målgrupper, exempelvis via poddar (VÄX)
- Vi bör föreslå en arbetsgrupp för att arrangera världsarvsdagar/festival i världsarvet (VÄX)

KUNSKAPSUTVECKLING

Analys av nuläget

Källorna och kunskaperna om förhållandena i Kopparbergslagen under framförallt de senaste 500 åren är omfattande, men det innebär inte att vi kan slå oss till ro och nöja oss. Väsentligt för världsarvets aktualitet och världsarvsarbetets vitalitet är att forskning pågår på olika fronter. Detta för att fördjupa kunskaperna, ompröva gamla sanningar och relatera historien till aktuella samhällsfrågor. Världsarvet Falun erbjuder ett stort, brett fält för vetenskapssamhället och forskningen. En angelägen uppgift för Världsarvsrådets parter vore att i samarbete med universitet och högskolor både peka på och föreslå angelägna forskningsområden samt på olika sätt stödja dem.

Hållbar utveckling inom Världsarvet Falun är inte bara en angelägenhet för Falun utan en viktig del av regionens utveckling. För att fullt ut kunna delta i och påverka resonemangen om hållbarhet krävs nytänkande och en ny sorts kunskap. Hur ska världsarvet på ett balanserat sätt tas tillvara och vidareutvecklas som en resurs för Falun och Dalarna? På vilket sätt kan kulturarvet bidra till den regionala utvecklingen och vilka är samhällseffekterna av bevarande och ett ökat bruk av världsarvet?

Inom den sociala dimensionen bör kulturarvets demokratiska funktioner, dess betydelse för bildning, tillgänglighet och delaktighet lyftas fram som en grund för hållbar utveckling. Vi måste öka våra kunskaper om sambanden mellan social och kulturell välfärd och det är viktigt att vi vidareutvecklar medborgarperspektivet i arbetet. Det innebär i sin tur en förskjutning från förvaltningstänkande till ett ökat medborgar- och publikintresse och att fler dörrar till världsarvet behöver öppnas.

Inom samhällsplaneringen och byggandet i Falun har det saknats en uttalad kommunal vilja att arbeta för världsarvets värde och den potential det utgör. Samhällsplaneringen har mer utgått från enskilda initiativ och exploitörers intressen av att bygga. Förhållningssättet gentemot världsarv och

riksintresse har ofta varit att pröva gränserna, se hur långt man kan driva frågorna innan påtaglig skada uppstår. Allt för sällan har frågorna handlat om gestaltning och hur man genom modern planering och byggande kan förstärka bland annat världsarvets värde.

För att ändra på detta krävs ett mer aktivt och strategiskt förhållningssätt från kommunens sida om värdet av att hantera världsarvets kvaliteter för att bygga en långsiktig, attraktiv och Falukaraktäristisk stad och kommun. För det krävs en fördjupad dialog om hur ett mer aktivt förhållningssätt kring hanteringen av riksintresset och världsarvet i den kommunala planeringen kan se ut. Därav följer ett behov av en strategisk och aktuell kunskapsuppbyggnad både när det gäller innehåll och metoder samt en spridning av dessa kunskaper till de som är verksamma inom samhällsplaneringen. Länsstyrelsen och Världsarvsrådet måste stödja kommunen genom att utarbeta ett mer genomarbetat och konkretiserat kunskapsunderlag och ge förslag på utvecklings- och gestaltungsfrågor.

Andra mycket viktiga grupper för världsarvsarbetet är alla som på olika sätt förvaltar byggnader och anläggningar av betydelse för världsarvet. För att uppnå ett brett och framgångsrikt arbete med den fysiska miljön måste dessa grupper involveras. De behöver kunskap och insikt om värdena och det speciella, och inte minst om hur byggnader och miljöer ska vårdas och underhållas. Här krävs särskilda insatser som förutsätter en långsiktig och kontinuerlig verksamhet.

För att kunna möta människors behov av samlad kunskap behöver arkiven, biblioteken och museerna tas tillvara som en gemensam resurs för kunskapsbildning och förmedling av världsarvet. Digitalisering ökar inte bara tillgängligheten utan medger också nya möjligheter för en mer interaktiv förmedling liksom för analyser och jämförelser. Här är utmaningarna många, men vinsterna stora. För att lyckas med detta måste en gemensam satsning göras där alla parter bidrar med tillgång till historiska fakta och digitala lösningar.

Mål

- Kunskapen om Världsarvet Falun är god hos fastighetsägare, förvaltare, skolungdom och allmänhet
- Kunskap om och metoder för hur fysisk planering och byggande ska ske utifrån världsarvets värde är väl känd hos kommunens politiker och berörda kommunala förvaltningar
- Digitaliseringen av historiska källor och dokumentationer av världsarvet är öppen, tillgänglig och användbar för förmedling och forskning
- Kunskapen om Världsarvet Faluns betydelse och potential för en hållbar samhällsutveckling i hela regionen är väl känd

Förslag på åtgärder

- Vi bör se över världsarvets OUV och bryta ner detta i mer konkreta värdebeskrivningar med avseende på världsarvets tre delar: gruvan, staden och bergsmansbygden (Länsstyrelsen Dalarna)
- Vi bör se över de riksintressen för kulturmiljövård som ligger inom världsarvet för att tydliggöra motiv och värden samt synkronisera dem bättre med världsarvets värde (Länsstyrelsen Dalarna)
- Vi bör anordna program för kompetensutveckling, internutbildningar och samverkan för personal på Region Dalarna, Länsstyrelsen Dalarna, Falu kommun och Dalarnas museum samt för kommunens politiker och nämnder (Region Dalarna, Länsstyrelsen Dalarna, Falu kommun, Dalarnas museum)
- Vi bör påbörja arbetet med en gemensam digital kunskapsplattform för världsarvet för att öka tillgängligheten och stärka institutionerna i sin roll som kunskapsbärare (Falu kommun, Länsstyrelsen Dalarna, Stiftelsen Stora Kopparberget, Dalarnas museum, Arkivcentrum Dalarna)
- Vi bör utreda världsarvets potentiella betydelse för Falun, regionen och Sverige (Region Dalarna, Högskolan Dalarna, Länsstyrelsen Dalarna)
- Vi bör arrangera en årligt återkommande Kunskapsdag för Världsarvet Falun (Dalarnas museum, Stiftelsen Stora Kopparberget, Högskolan Dalarna, Världsarvets vänförening)
- Vi bör hålla en Världsarvets Öppet-Hus dag (Falu kommun, Världsarvets vänförening)
- Vi bör skapa ett regionalt samarbetsforum kring världsarvet för pedagoger (Falu kommun, Dalarnas museum, Stiftelsen Stora Kopparberget)
- Vi bör verka för studiecirklar om världsarvsanknutna ämnen i samarbete med studieförbund (Världsarvets vänförening, Falu kommun)
- Vi bör verka för digitala vandringar i världsarvet (Falu kommun, Dalarnas museum, Stiftelsen Stora Kopparberget)
- Vi bör utreda möjligheten att upprätta ett världsarvsstipendium för hållbar kunskapsutveckling med bäring på världsarvet (Världsarvsrådet)

VÄRLDSARVET I SKOLAN

Analys av nuläget

Ett av våra viktigaste uppdrag som världsarv är att sprida kunskap om konventionen och världsarvet och att öka medvetenheten om det unika värde (OUV) som utmärker Falun. Förståelse och delaktighet leder till ökat ansvarstagande.

Falu Gruva har utvecklat pedagogiska program för skolbesök som riktar sig till olika årskurser och berör olika teman. Dessa koncept kan fungera som förlagor för fler

miljöer i världsarvet.

I nuvarande läroplan lyfts kulturarvet som viktigt för att skapa en trygg identitet och skapa en förståelse för andras villkor och värderingar. Världsarvspedagogikens plats i skolan är därför ett prioriterat område att utveckla och säkerställa för kommande generationer.

För att säkerställa världsarvspedagogiken krävs en genomarbetad plan och en samsyn mellan förtroendevalda, styrelser och verkställande tjänstepersoner. Redan idag görs flera beundransvärda satsningar, men det saknas ett helhetsgrepp som innefattar alla aktörer som idag erbjuder pedagogiska program inom Världsarvet Falun.

Många verksamheter arbetar med världsarvet som arena i alla årskurser från förskola till årskurs nio: Falu Gruva, Dalarnas museum, Naturskolan, Kulturskolan, Rödfärgsverket, Falu Energi och Vatten samt Arkivcentrum Dalarna. Vissa verksamheter vittnar om att världsarvet är en outnyttjad resurs inom deras programverksamhet.

Det är otydligt hur de befintliga världsarvspedagogiska programmen i grundskolan ser ut, vilken/vilka årskurser respektive verksamheter riktar sig till och vad programmen innehåller. Det behöver göras en grundlig inventering för att kartlägga, skapa möjlighet till samverkan och identifiera eventuella utvecklingsbehov vad gäller innehåll och/eller målgrupp.

Det finns redan idag ett stort intresse och pågående arbete från gymnasieprogram och yrkesutbildningar att nyttja världsarvets miljöer och aktiviteter som äger rum i världsarvet i praktiska moment som ingår i utbildningarna. Även här saknas samordning och långsiktiga planer.

Världsarvet Falun har unika och autentiska miljöer som är öppna och tillgängliga för besök. Det är viktigt att dessa miljöer förvaltas på bästa sätt för att fortsätta vara tillgängliga för den pedagogiska verksamheten. Barn och ungas delaktighet och kunskap om världsarvet är viktigt både sett ur ett bredare samhällsperspektiv och för fortsatt bevarande och utveckling av världsarvet. Barn och unga är viktiga framtida ambassadörer och en prioriterad målgrupp.

Mål

- Det finns tydliga politiska uppdrag för den pedagogiska verksamheten kopplade till världsarvet med långsiktiga utvecklingsplaner
- De pedagogiska program som finns är samordnade och kommunicerade
- De pedagogiska program som erbjuds till skolan har en tydlig koppling till gällande läroplan
- Världsarvet är integrerat i den kulturgaranti som erbjuder alla barn i grundskolan att varje år få ta del av en kulturupplevelse
- Det finns tydliga erbjudanden med utåtriktad verksamhet i form av pedagogiska program för besökande skolor

Förslag åtgärder

- Styrande organ bör delegera ansvaret för världsarvet, inklusive det pedagogiska uppdrag som ingår (Falu kommun)
- Vi bör tydliggöra och utveckla kulturskolans världsarvsprofil, vilket är delegerat till kultur- och fritidsnämnden från kommunfullmäktige (Falu kommun)
- Vi bör skapa förutsättningar för eget pedagogiskt arbete inom förskola och grundskola genom att förnya konceptet "världsarvslådor" för förskolan och utveckla digitala möjligheter och verktyg (Falu kommun, Dalarnas museum, Stiftelsen Stora Kopparberget)
- Vi bör göra en inventering av den världsarvspedagogik som erbjuds i Faluns grundskolor och skapa förutsättningar för samverkan mellan de bidragande parterna (Falu kommun)
- Vi bör erbjuda alla nyanställda lärare en guddad tur i Falu Gruva (Falu kommun, Stiftelsen Stora Kopparberget)
- Vi bör inventera gymnasiet och yrkesutbildningars nyttjande av de möjligheter som världsarvet tillhandahåller: såväl fysiska miljöer som OUV (Falu kommun)
- Vi bör göra 2023 till ett temaår för "Världsarvet i skolan" på alla nivåer (Falu kommun, Dalarnas museum, Stiftelsen Stora Kopparberget)
- Vi bör utveckla, sammanställa och erbjuda skolor utanför kommunen pedagogiska program i Världsarvet Falun (Falu kommun, Dalarnas museum, Stiftelsen Stora Kopparberget, Region Dalarna)
- Vi bör säkerställa finansiering av fortsatta pedagogiska utbyten för högstadielärover (Falu kommun)

4 KOMMUNICERA VÄRLDSARVET

Inom ramen för detta tema är följande fokusområde identifierat:

- Organisering, samordning och strategisk grund

Tydlig, effektiv och konsekvent kommunikation är värdefull både för de interna processer som krävs för att nå hållbar utveckling, och för att uppfylla vårt uppdrag att med kommunikativa insatser informera om världsarvet. Världsarvet Falun innefattar många parter, organisationer och intressenter. Inom detta temaområde arbetar vi för det globala målet nr 16 *Fredliga och inkluderande samhällen* med delmålet 16:10 *Säkerställ allmän tillgång till information och skydda de grundläggande friheterna* samt nr 17 *Genomförande och globalt partnerskap* med delmålet 17:17 *Uppmuntra effektiva partnerskap*.

ORGANISERING, SAMORDNING OCH STRATEGISK GRUND

Analys av nuläget

De parter som ingår i Världsarvsrådet är starka organisationer som har stor kompetens inom kommunikation. Dock arbetar parterna till stor del var för sig och det saknas samordning och gemensamma forum för att mötas och skapa en samsyn vad gäller kommunikation om världsarvet. Kompetens och resurser inom kommunikation behöver samordnas bättre för att skapa tydlig, konsekvent och samstämmig kommunikation. Detta bidrar till hållbara och långsiktiga synergieffekter både för enskilda parter och för Världsarvet Falun som helhet.

Enligt den nationella världsarvstrategin är en mer samlad och tydlig kommunikation om världsarven ett prioriterat utvecklingsområde. Att hitta struktur och ramar för det fortsatta kommunikationsarbetet är önskvärt, inte bara när det gäller vad som kommuniceras, utan också hur arbetet bör organiseras.

Världsarvet Falun innehåller värden och miljöer som är starka och unika i sig och som bidrar till positiva associationer, igenkänning, identitet och stolthet. Världsarvet Falun är därför en resurs både för besöksnäringen och för Faluns identitet och platsvarumärke. För att skapa samsyn kring världsarvets värde, identitet och hur detta kommuniceras till berörda målgrupper krävs en gemensam plattform med strategidokument som beskriver ramar och riktlinjer. Tydlig kommunikation underlättar det fortsatta arbetet med vård,

bevarande och utveckling av världsarvet på alla plan, samt bidrar till en hållbar förvaltning.

Behoven att ta fram struktur och riktlinjer för kommunikation för Världsarvet Falun har ökat den senaste tiden. Dels ställs högre krav på världsarvets parter att, enligt nationella riktlinjer och rekommendationer, informera om världsarvet med olika kommunikativa insatser. Dels är besöksnäringen en viktig aspekt där Världsarvet Falun är en av besöksanledningarna till regionen.

Under Världsarvet Faluns första år togs en grafisk manual fram. Denna måste utvecklas och uppdateras för att vara relevant i dagens medielandskap. För att stärka samhörigheten och engagemanget mellan alla aktörer inom Världsarvet Falun vore det önskvärt med en egen unik symbol som alla kan använda.

Mål

- Det finns utarbetade former för organisering, samordning och samverkan av Världsarvet Faluns kommunikation, både strategiskt och operativt, med representanter från Världsarvet Faluns centrala aktörer.
- Det finns en utvecklad dialog och samverkan i planerade kommunikationsinsatser med Världsarvet Faluns aktörer i form av företag och föreningar som ska medverka i kommunikationen, kopplat till egna verksamheter.
- Det finns styrdokument och riktlinjer som lägger den strategiska grunden för Världsarvet Faluns varumärke och kommunikation. Styrdokumentet ska vara vägledande för både den gemensamma kommunikationen med världsarvet som avsändare, och hur aktörer och entreprenörer bör förhålla sig till Världsarvet Falun i sin enskilda kommunikation.

Förslag åtgärder

- Vi bör tillsätta en kommunikationsgrupp med Världsarvet Faluns centrala aktörer som samverkar i arbetet med att kommunicera och informera om Världsarvet Falun (arbetsgrupp under VÄX)
- Vi bör skapa planer och rutiner för löpande kommunikationsinsatser utifrån gemensam agenda (Falu kommun, Stiftelsen Stora Kopparberget, Dalarnas museum, Visit Dalarna, Länsstyrelsen Dalarna och Region Dalarna)
- Vi bör skapa nätverk för att tillsammans med världsarvets aktörer i besöksnäringen öka kunskapen om varumärkesplattformen som gemensamt verktyg och den gemensamma kommunikationens betydelse för ökad synlighet och stärkt affärsutveckling (VÄX).
- Vi bör ta fram en varumärkesplattform för Världsarvet Falun (kommunikationsgrupp)

- Vi bör ta fram en ny grafisk profil med utgångspunkt i tidigare grafiska profiler och symbolen för världsarvets 20-årsjubileum 2021 (kommunikationsgrupp)
- Vi bör ta fram logotyp/symbol för Världsarvet Falun och riktlinjer för hur en sådan kan användas av Världsarvet Falun och dess olika aktörer (kommunikationsgrupp)
- Vi bör ta fram en kommunikationsguide för tillämpning av varumärkesplattformen (Falu kommun med kommunikationsgrupp)
- Vi bör utveckla kommunikationskoncept rörande storytelling (kommunikationsgrupp)
- Vi bör utveckla koncept och strategier för kommunikation i sociala medier (kommunikationsgrupp)
- Vi bör utveckla koncept och strategier för kommunikation i syfte att förmedla kunskap och skapa stolthet

och engagemang hos lokalbefolkningen (kommunikationsgrupp)

- Vi bör utveckla koncept och strategier för kommunikation i syfte att inspirera till besök i Världsarvet Falun (kommunikationsgrupp)
- Vi bör skapa en bildbank som lyfter världsarvets olika miljöer under alla årstider (Falu kommun)
- Vi bör uppmärksamma besöksnäringstreprenörer och engagera dem att kommunicera värden som de bidrar med för att skapa ett attraktivt världsarv (Region Dalarna tillsammans med kommunikationsgrupp)
- Vi bör involvera besöksnäringstreprenörer i den löpande kommunikationen av världsarvet för att skapa ökad lönsamhet i deras verksamheter (Visit Dalarna med kommunikationsgrupp)

Centrala Falun med Falunån

VÄRLDSARVET SOM MOTOR I LOKAL OCH REGIONAL BESÖKSNÄRINGSUTVECKLING

Inom ramen för detta tema är följande fokusområden identifierade:

- Samordning för att engagera besöksnäringen
- Tillgänglighet till och inom världsarvet
- Skapa mervärden, erbjudanden och attraktiva upplevelser
- Mäta och följa upp att utvecklingen blir hållbar

Besöksnäringen är ett konkret sätt att kapitalisera världsarvets värde och miljöer. Den är också på många sätt ett fönster som möjliggör att information, kunskaper och upplevelser når ut till en bred allmänhet. Den ger incitament och resurser för omsorg, vård och utveckling av våra miljöer och inte minst bidrar den till stoltheten över vad Falun står för och kan erbjuda sina besökare. Genom besöksnäringens utveckling arbetar vi för det globala målet nr 8 *Anständiga arbetsvillkor och ekonomisk tillväxt* genom delmålet 8.9 *Främja gynnsam och hållbar turism*. Vi måste dessutom arbeta för det globala målet nr 12 *Hållbar konsumtion och produktion* genom delmål 12.B *Utveckla och implementera verktyg för övervakning av hållbar turism* samt nr 17 *Genomförande och globalt partnerskap* med delmålet 17:17 *Uppmuntra effektiva partnerskap* samt 17:19 *Utveckla nya sätt att mäta framsteg*.

SAMORDNING FÖR ATT ENGAGERA BESÖKSNÄRNINGEN

Analys av nuläget

En hållbar turistisk utveckling är en förutsättning för att besökarna ska vilja besöka världsarvet. Målet i Dalarnas besöksnäringstrategi 2030 är att bli "... norra Europas ledande och mest attraktiva besöksdestination som erbjuder välkomnande och äkta upplevelser året om". Arbetet för att säkra en hållbar turistisk utveckling i världsarvet bygger på gemensamma överenskommelser mellan parterna som samverkar i destinations- och världsarvsutvecklingen i Falun.

Grunden i en hållbar turistisk destinations- och världsarvsutveckling är att det finns attraktiva produkter och upplevelser för besökare att ta del av. Utvecklingen av nya produkter och upplevelser kan med fördel ske i nära samverkan mellan offentliga organisationer med ansvar för besöksnäringens utveckling och besöksnäringens aktörer i form av företag, föreningar, stiftelser och andra organisa-

tioner. Parterna behöver samarbeta i etablerade nätverk med respekt för varandras olika ansvar och roller och med målet att stärka utbudet av företag, produkter och kompletterande kringsservice i destinationen och i världsarvet.

I ett hållbart samarbete med besöksnäringens aktörer bör de offentliga aktörerna utveckla, leverera och kommunicera produkter och upplevelser som besökarna efterfrågar. Det handlar om allt från en fungerande och tillgänglig infrastruktur i form av vägar, parkerings- och ställplatser, skyltsystem och transportlösningar till synlighet i den samordnade kommunikationen och marknadsföringen. Där ligger också att säkerställa tillgång till de miljöer som skapar unika upplevelser, så att besöksnäringen kan erbjuda dessa på ett hållbart sätt. Stöd för att aktivera samverkan mellan besöksnäringens aktörer samt engagera dem i gemensamma möjligheter, exempelvis i produktutveckling och kommunikation/marknadsföring är också ett viktigt arbete för att besöksnäringens aktörer ska kunna komplettera varandra i sina erbjudanden.

Mål

- Besöksnäringens parter samverkar och samarbetar för att Världsarvsplanen och övriga gällande styrdokument ska synkroniseras och därigenom gemensamt säkerställa en hållbar turistisk utveckling
- Besöksnäringen ser, lyfter värdet av världsarvet och deltar i arbetet med att utveckla världsarvet på ett hållbart sätt genom att dra nytta av och bidra till Världsarvsplanens teman och fokusområden
- Det finns utvecklad samverkan inom besöksnäring med andra världsarv i Sverige
- Det finns ökad samverkan och utvecklat erfarenhetsutbyte mellan entreprenörer, offentliga och ideella aktörer i Världsarvet Falun

Förslag åtgärder

- Vi bör etablera en arbetsgrupp med tydliga uppdrag inom hållbar turistisk utveckling (VÄX-gruppen)
- Vi bör samordna och vidareutveckla det etablerade samarbetet mellan det regionala destinationsbolaget, kommunen och medverkande i bolagets och kommunens nätverk för affärs-/företags- och produktutveckling (Falun kommun, Visit Dalarna och etablerade nätverk och partnerskap i respektive organisation)
- Vi bör utveckla konceptet "Kulturpasset" för att binda ihop besöksmål i Världsarvet Falun (Stiftelsen Stora Kopparberget, Dalarnas museum, Falu kommun, Visit Dalarna)

Linnés bröllopsstuga

- Vi bör utveckla nätverk med ett eller flera andra svenska världsarv för att etablera samverkan och utveckla intressanta produkter och upplevelser (Visit Dalarna, Region Dalarna)
- Vi bör skapa forum för entreprenörer inom besöksnäringen i världsarvet för erfarenhetsutbyte och möjlighet till gemensam produktutveckling (Visit Dalarna, Falu kommun)

TILLGÄNGLIGHET TILL OCH INOM VÄRLDSARVET

Analys av nuläget

Världsarvet Falun är ett stort geografiskt område vilket möjliggör en rad olika upplevelser för boende och besökare. Världsarvet är indelat i områdena gruvan, staden och bergsmansbygden, vilket innebär en stor bredd och variation av platser och miljöer. I världsarvet finns den "ruffa" industrimiljön i form av gruvområdet och slagghögar runt om i landskapet, välbevarade trästadsdelar, en innerstad med kulturhistoriskt intressanta byggnader och bergsmanslandskapet som präglas av odlingslandskap och pampiga bergsmansgårdar med tillhörande trädgårdar. De olika besöksmålen är var och en intressanta, men uppfattas ofta som isolerade aktörer. Delar av de unika miljöerna är inte heller tillgängliga att besöka i nuläget, vilket både kan ses som en begränsning och en möjlighet att vidareutveckla och därigenom öka attraktiviteten ytterligare för världsarvet. Det är i nuläget svårt att uppfatta helheten av världsarvet,

Kaschett i Österå

Vandringsteden Vattnets väg till gruvan

vilket gör att förståelsen för världsarvets unika värde riskerar att inte nå fram till befintliga och potentiella besökare.

Det finns en stor möjlighet att skapa ännu bättre förutsättningar för besökarna att få en helhetsupplevelse av världsarvet. Genom att koppla samman världsarvets aktörer, miljöer och värden kan vi utveckla produkter och tjänster som möter besökarnas behov. Det kräver i sin tur att den turistiska infrastrukturen utvecklas för att tillgängliggöra världsarvets olika besöksmål.

Ett antal platser i Falun har identifierats som naturliga utgångspunkter (så kallade "hubbar") för att underlätta besök i och rörelse inom världsarvet. Dessa platser är Falu Gruva, Lugnet, Stabergs bergsmansgård och Sundborn. Centrala staden, vandringsleden Vattnets väg till gruvan och Varpan är möjliga framtida "hubbar" om dessa utvecklas. Tillsammans kan dessa hubbar binda samman världsarvet till en helhet, en viktig potential framåt för att både sprida besökarna i världsarvet och bredda tillgången på upplevelser inom och kring världsarvet.

Genom att också ha en plan för hur besökare kan röra sig i världsarvet och destinationen kan parterna aktivt styra besöksflödena både för att skapa tillgång till erbjudanden och för att minska slitage och negativ påverkan på känsliga miljöer.

Mål

- Världsarvet Falun uppfattas som ett attraktivt, hållbart och sammanhängande besöksmål
- Världsarvets olika delar är sammankopplade infrastrukturellt och upplevs som ett sammanhängande och attraktivt besöksmål
- De sju så kallade "hubbarna" (samlings/utgångspunkter) för upplevelser i Världsarvet Falun är tydligt identifierade, utvecklade och kommunicerade
- Det finns hållbara kollektiva transportlösningar som skapar tillgänglighet i hela världsarvet

Förslag åtgärder

- Vi bör komplettera Resecentrum med information om världsarvet samt skyltar som hänvisar till Falu Gruva och till Stora torget samt trädadsdelarna (Falu kommun, Visit Dalarna).
- Vi bör ta fram ett tydligt skylt- och gestaltningsprogram för att underlätta för besökare och säkerställa hållbar utveckling (Falu kommun, Länsstyrelsen Dalarna)
- Vi bör utveckla digital besöksinformation i form av en karta över världsarvet med information om de olika besöksmålen inom världsarvet (Visit Dalarna)
- Vi bör förstärka det befintliga stråket mellan Stora torget och Falu Gruva längs Stigaregatan (Falu kommun)

- Vi bör utveckla fler stråk i innerstaden som förstärker känslan av att man går eller cyklar i ett världsarv (Falu kommun)
- Vi bör etablera samverkan mellan aktörerna kring respektive "hub" i syfte att se över behov och möjligheter avseende utveckling och samverkan mellan aktörer i världsarvets unika miljöer (Falu kommun, Visit Dalarna, Länsstyrelsen Dalarna, med flera parter)
- Vi bör utföra proaktiva åtgärder för att undvika slitage i känsliga miljöer (Länsstyrelsen Dalarna, Falu kommun, Stiftelsen Stora Kopparberget)
- Vi bör underhålla befintliga vandrings- och cykelleder i världsarvet, se över underhåll av mark och leder samt förstärka lederna med bättre skyltning, uppdaterade kartor och tillgängliga parkeringsplatser (Falu kommun, Länsstyrelsen Dalarna)
- Vi bör komplettera Naturkartan med mer information om världsarvet och översättningar till fler språk (Falu kommun)
- Vi bör anpassa kollektivtrafiken efter säsong och erbjuda bussturer mellan centrala Falun och Falu Gruva samt Sundborn (Region Dalarna, Falu kommun)

SKAPA MERVÄRDEN, ERBJUDANDEN OCH ATTRAKTIVA UPPELVELSER

Analys av nuläget

Världsarvet Falun som besöksmål består av äkta och genuina miljöer och upplevelser, något som efterfrågas i allt högre grad av befintliga och potentiella besökare till Dalarna. Miljöer och berättelser är autentiska och speglar en viktig och spännande del av Sveriges historia. Samtidigt är utbudet till besökarna idag begränsat till ett fåtal besöksmål, och världsarvet som helhet lyfts inte fram i de erbjudanden som finns att ta del av.

Att skapa mervärden och upplevelser omfattar att besökare och boende i destinationen och världsarvet erbjuds tydliga besökspaket med beskrivningar av destinationens och världsarvets besöksmål och miljöer. De mervärden som skapas bidrar till att världsarvets besökare både stannar längre och spenderar mer pengar, vilket i sin tur bidrar till ekonomisk hållbarhet för världsarvets besöksnäring och intressenter. Det kommer också att engagera fler företag och intressenter i möjligheten att dra nytta av världsarvet som motor i den lokala och regionala utvecklingen, samt stärka den kulturella och sociala hållbarheten genom att lokalbefolkningen till större del ges möjlighet att dra nytta av detta utbud.

Världsarvet Falun innehåller värden inom både natur- och kulturområden, vilket gör att det går att kombinera och utveckla olika typer av produkter, erbjudanden och paket. Falun och Dalarna har dessutom fyra tydliga årstider vilket skapar upplevelser året runt. Vatten har historiskt haft

mycket stor betydelse för gruvdriften i Falun och ingår även i OUV. Det går att utveckla fler aktiviteter i och i anslutning till vatten både sommar och vinter: Runn, Varpan, vandringsleden Vattnets väg till gruvan och Å-rummet i centrala Falun. I Falu kommuns besöksnäringstrategi har tre fokusområden identifierats: kultur, outdoor och idrott. Det finns mycket att vinna på att utveckla samverkan och integrera kulturen i högre grad i både outdoor, idrott och andra kulturella sammanhang.

En viktig utgångspunkt i denna utveckling är också att besökaren kan känna sig trygg med att världsarvets bevarande, användning och utveckling sker på ett hållbart sätt. I bästa fall kan också besökaren bidra till hållbarheten i världsarvet, vilket också kan stärka attraktiviteten i upplevelsen.

Mål

- Världsarvet Falun är en destination som erbjuder både endags- och flerdagarsupplevelser
- Världsarvet Falun är ett samlat besöksmål som erbjuder upplevelser året runt
- Besöksnäringen tillhandahåller ett flertal erbjudanden som bygger på världsarvets unika värde, där världsarvet är primär reseanledning som kombineras med andra reseanledningar
- Vi har etablerat effektiva arbetssätt för att stötta produktutveckling hos besöksnäringens aktörer kring världsarvet
- Näringslivet, entreprenörer och berörda organisationer tar tillvara Världsarvet Faluns värde i sin produktutveckling och marknadsföring och stötts av världsarvets parter
- Världsarvet är integrerat i stora, internationella och nationella evenemang i Falun och Dalarna
- Besökarna i Världsarvet Falun känner att de bidrar till ett långsiktigt hållbart världsarv

Förslag åtgärder

- Vi bör tillhandahålla och leda affärs- och produktutvecklingsprocesser för entreprenörer och ideella aktörer för att skapa förutsättningar för nya affärsmöjligheter och därmed utökat utbud av upplevelser i världsarvet (Vämföreningen, Region Dalarna, Visit Dalarna)
- Vi bör synliggöra de upplevelser i världsarvet som erbjuds (Falu kommun, Visit Dalarna)
- Vi bör tillgängliggöra berättelser med fokus på händelser och karaktärer från det historiska Falun som kan användas av besöksnäringen för att marknadsföra produkter och upplevelser (Falu kommun, Stiftelsen Stora Kopparberget, Dalarnas museum)
- Vi bör främja samverkan mellan entreprenörer för att utveckla fler produkter i världsarvets historiska kultur-

miljöer: cykeluthyrning, Bed and breakfast, shopping, guidning, matupplevelser med mera (Visit Dalarna, Falu kommun, Stiftelsen Stora Kopparberget med flera parter)

- Vi bör arbeta fram en uppförandekod som hjälper besökaren att bidra till ett fortsatt hållbart världsarv (Visit Dalarna, Falu kommun, Stiftelsen Stora Kopparberget, Högskolan Dalarna)

MÄTA OCH FÖLJA UPP ATT UTVECKLINGEN

BLIR HÅLLBAR

Analys av nuläget

Kommunen och regionen saknar fakta om besökarna och deras behov. Det finns viss statistik att tillgå när det gäller besökarantal på de olika besöksmålen, men det saknas konsekventa och enhetliga verktyg. För att säkra en hållbar utveckling av Världsarvet Falun behöver det pågående arbetet utvärderas löpande, både i syfte att säkerställa arbetet inom Världsarvsplanens teman och insatsområden och för att sätta mätbara mål och säkerställa att de kopplas till de övergripande målen i denna plan. Det behövs en struktur för mätning och uppföljning som bygger vidare på innehållet i Världsarvsplanen, vilket också kommer att behöva göras årligen i samband med framtagande av de årliga verksamhetsplanerna.

För världsarven har Unesco utvecklat ett särskilt verktyg, VMAT, för att underlätta och stödja världsarvens kvalitets-säkrande arbete, som kan vara värt att titta på för att mäta förflyttningen i utvecklingsarbetet.

Mål

- Vi mäter löpande vårt arbete i återkommande uppföljningar av världsarvsarbetet i Falun med fokus på de övergripande målen
- Vi genomför kontinuerliga besöksundersökningar
- Vi har ett utvecklat kunskapsunderlag som beskriver turismens ekonomiska och volymmässiga effekter
- Vi tar ansvar för att samverkansarbetet mellan oss är effektivt, aktivt och öppet

Förslag åtgärder

- Vi bör testa och etablera ett gemensamt verktyg eller arbetssätt för att följa upp det gemensamma världsarvsarbetet inklusive planerade och genomförda insatser med koppling till Världsarvsplanens överenskommelser (VÄX och Högskolan Dalarna)
- Vi bör komplettera befintliga fakta med aktuell statistik från mätningar som rör besöksantal, besöksflöden, övernattningsstatistik och omsättning (turistkronan) i besöksnäringen (Falu kommun, Visit Dalarna, Högskolan Dalarna och större besöksmål med stöd från Region Dalarna)
- Vi bör genomföra en fördjupad behovsanalys för att konstatera hur vi kan underlätta för besökaren att få tillgång till den information man behöver för att röra sig inom hela världsarvet (VÄX och Högskolan Dalarna)
- Vi bör hitta arbetsformer för att utvärdera vår samverkan kring våra gemensamma utmaningar och möjligheter i syfte att bibehålla öppenhet och förtroende i vår dialog (VÄX)

KARTA ÖVER VÄRLDSARVET

I Falu Gruva bröts kopparmalmen som sedan bearbetades i hyttorna i staden och längs vattendrag vid bergsmännens gårdar i bergsmansbygden. Gruv och hyttarbetare bodde i gruvans närhet i områden som idag är levande, välbevarade trädstadsdelar. I världsarvet ingår även slagghögar, vattendrag och odlingslandskap. När vi pratar om världsarvets enastående universella värde menar vi Staden, Gruvan och Bergsmansbygden. Det omfattar både ett större geografiskt område och specifika platser och miljöer. På kartan ser du det geografiska området.

REFERENSMATERIAL

Unescos konvention om skydd för världens kultur- och naturarv; Världsarvskonventionen

<http://whc.unesco.org/en/guidelines/>

Agenda 2030 och de globala målen

<https://www.globalamalen.se/>

Nationell strategi för världsarvsarbetet

<https://www.raa.se/evenemang-och-upplevelser/upplev-kulturarvet/varldsarv-i-sverige/varldsarvsstrategin-i-korthet/>

Handlingsplan för den nationella världsarvsstrategin

<https://www.raa.se/evenemang-och-upplevelser/upplev-kulturarvet/varldsarv-i-sverige/handlingsplan/>

Handbok för hållbar turismutveckling i världsarv och kulturmiljöer

<https://www.raa.se/evenemang-och-upplevelser/upplev-kulturarvet/varldsarv-i-sverige/handbok-for-hallbar-turismutveckling/>

Varumärkesplattform för Världsarvet Falun

<https://www.falun.se/varldsarvet-falun/kontakt/press--och-informationsmaterial.html>

Världsarvet Falun

<https://www.falun.se/varldsarvet-falun.html>

Riksantikvarieämbetet

<https://www.raa.se/>

Svenska Unescorådet

<https://unesco.se/>

Information hämtad 2022-02-08

